Szkic biograficzny

ARTYSTY-MALARZA

MAURYCEGO GOTTLIEBA

(urodzonego 21 lutego 1856 — zmarłego 16 czerwca 1879.)

skreślił

BENJAMIN SPIRA.

(Czysty dochód przeznacza się na rzecz stowarzyszenia „Sfas Emes“ w Krakowie).

KRAKÓW
Drukiem Józefa Fischera, — Nakladem autora.
1893.

לא זכה למצבה כתובה עברית, כי המשתדלים בדבר הקמת המצבה ראו לנכון לפניהם לקרוא למשורר בן עם זר לכתוב בשפת הארץ שיר בן ארבע שורות לכבוד הציר העברי ולא שמו אל לבם לעשות נחת רוח לנשמת המת, אשר עודנו בחיים באשר עבר עליו הרוח הציב לו על ציורו הנפלא מצבה עברית! לו קם עתה גוטליב מקברו ובפתחו את עיניו וראה את המצבה הזאת אשר הקימו לו ידידיו ומכבדיו, כי עתה שב למנוחת עולמים ולא חפץ לראות חיים בין אנשים חסרי טעם ורגשי כבוד כאלה המתימרים עוד בכבודו וחפצים ביקרו... גם כל עובר על קברו, אשר לא השהו אלהים דעת ולא חשך בעריפיו ישתאה ממראה עיניו ויקרא מנהמת לבו: הזה הוא קבר הציר העברי מוריץ גוטליב?!!

תהי מנוחתו כבוד!

קראקא בירח טבת תרנ"ג.

איש אשר אלה לו, איש אשר לא רק עיני המשכילים מבני עמו אשר ישמחו בכלל לראות את אחיהם בני בריתם עושים חיל בחכמות ובמדעים ועולים למעלה למשכיל כ״א גם כל בני עם הארץ, אשר אך שמעו את שמעו או ראו את ציורי כפיו, מלאו פיהם תהלתו ויחזו לו עתידות נכבדות בחכמת הציור, איש כזה נקטף בלא עתו ושורש מארץ גזעו בעודנו מלא כח עלומים, בימים אשר חפץ להם בחיים, בעת אשר הנפש התעורר לחיים ולפעולה וכחתיה יתפתחו ויחלו להניע במרוצה הלוך ושוב, אשר על כן לא יפלא כי מותו עשה רושם גדול בארץ, ובכל מקום אשר שם גוטליב הגיע התאבלו עליו. כל מכה״ע פה ובחו״ל הרבו להביא ידיעות על אדותיו ועל ציוריו. אחרי מטתו נהרו אדם רב, כן גדולי העם ונכבדי עיר קראקא באו לגמול את החסד האחרון עם החכם המצוין הזה. ראש עדת היהודים בקראקא בעת ההיא, ה׳ מארקוספלד הספידו כהלכה בביהכ״נ לנאורים וכן גם אחינו הפרופ. הנודע לתהלה ד״ר יוסף אֶטינגר נתן כבוד לשמו ולזכרו בהספדו אשר ראה אור אח״כ בחוברת מיוחדת.

עברו ימים ושנים, ועל קבר גוטליב באחת מפנות בית הקברות, הרחק מקברי האנשים המאושרים אשר בניהם אחריהם בנו חרבות למו ואשר אותיות גדולות ומזהבות חרותות על מצבותיהם, — אך קרש קטן נמצא, אך ציון קטן ודברים אחדים: „משה דוד גוטליב תנצב״ה״. אך ת״ל עוד לא אלמנה עיר קראקא מאנשים היודעים להוקיר זכרון אדם גדול, ולפני שנתים ימים התעוררו אחדים מטובי העיר לקבץ על יד כסף למען לקנות אבן שיש למצבה חיה וקימה, אשר תגיד לדור אחרון גדלו ותהלתו של הציר המנוח. עמל האנשים האלה לא היה מאפע והפצם הצליח בידם לקבץ סכום הגון כפי הדרוש, וגם אחד החוצבים באבן מאחינו לקח עליו את העבודה לפסל באבן ולפארו בכל פאר כיד כשרונו הטובה עליו, וכעבור שלש עשרה שנה מיום שמת בו גוטליב הוקמה מצבה כלולה בהדרה על קבר גוטליב. אך מה מאד תהמה נפש כל בן ישראל הנאמן לעמו בשמעו כי גוטליב אשר אהב את עמו בכל לבו ונפשו

כלבוש את אילותיו; היום התפעל מיופי אחת העלמות ויכתוב בספרה (אלבום) שיר לכבודה ויתנה את תוקף אהבתו אליה, הבוערת כמו אש בחבו, ומחר ראה את רעותה הטובה ממנה ותקח היא את לבו שבי בקסם חנה ובמדברה הנאוה ויאציל גם לה שירים וציורים. כן היה בן לילה לאוהב היפיפיה וכקיקיון דיונה היתה אהבתו לה. אך ימי ילדותו עברו וחלפו למו ויהי לאיש, ואהבה טהורה, אהבה אשר „בת השמים" יקרא לה, מצאה מסלות בלבבו. בשובו לקראקא הכיר בבית אחד ממיודעיו את העלמה ל. אשר באחת מעיניה לבבתהו ויאהבנה בלבו ויגמור אומר לארשה לו לאשה, אך העלמה לא השיבה אהבה אל חיקו ותפנה ערפה לאהבתו, וילך גוטליב שחות מכבד יד האהבה הזאת ולא שם לב עוד אל עבודתו עבודת ציוריו. וכה יכתוב בימים ההם לאחד מרעיו: „מה אמולה לבתי! כלכל לא אוכל קרירות־רוח ידידתי רצתה נפשי בה. הנה אין בידי להוקיר רגלי מביתה, כי אהבתי אליה נאמנה היא ומלאה רגש, עד כי תשוקתי אליה כעש תאכלני, ואם לא אראה את פניה ומתי. הן יכול יכולתי לשפוך שיחי בחיקה ולפתוח לפניה את סגור לבי, אך יראתי לפצות פי, לבל תשליכני הלאה מפניה... אם אוסיף עוד לעבוד את עבודתי בחפץ לבבי כאשר עד הנה — נעלם גם ממני. אחוש בנפשי כי אחלה. הן מלה אחת אשר תוציא מפיה תוכל לאשרני בחיים ומה נעימה תהי אז העבודה!... לו ראיתי אתה יחד חיים כי עתה יכול יכולתי לברוא ציורים, אשר עלו על אחת שבע על כל ציורי עד עתה, ולולא זאת אחריתי מי ישורנה?"

— — — — — — — — — — — —

ונבואתו הנה גם באה ונהיתה, כי ציוריו אשר הזכרנו לא זכו עוד להגמר, ואהבתו הובילתהו גם עד שערי מות בשנת העשרים ושלש לימי חייו ותשם קץ למפעלי האיש הזה אשר לגדולות נוצר ואשר לו האריך ימים כי עתה לא שגב איש ממנו בחכמת הציור. בליל 16 לחדש יולי בשנת 1879 יצאה נשמתו בקראקא באחד מבתי החולים אשר בקש בו מזור ותרופה למכתו.

לעצמו, אשר כחלק מן הכלל הזה גם אותו צרה ויגון מצאו אך הוא קבל את יסוריו באהבה ויקוה לימים טובים אשר אז תזרח לו שמש הצלחתו ומידו קרנים לה להאיר גם על אחיו ולהפיץ אור על מחשכיהם...

מטבעו היה נוח לבריות ואיש רעים להתרועע, אהב לפעמים גם להתבודד במועדיו ולחזות דמיונות מעוררי תוגה ועצב, אך גם לפעמים נשאוהו כנפי רוחו החוצה, כי צר הבית מהכיל את כל החזיונות הנשגבים אשר נולדו בעת ההיא בראש גוטליב, וישם באו אז בנאות דשא הרחק מאדם העיר; שם שפך את רגשותיו ומרי שיחו ילידי דמיונו העז בחיק התולדה ושב ורפא לו, ואז נח מעצבו ורגזו ורוחו הבהיר, שב אליו כבתחלה ויעבוד את עבודתו בשמחה ובחפץ לבב.

בחפצנו לתת לפני הקוראים תמונה שלמה מתולדת גוטליב וממחשבותיו אשר חשב על עמו, עלינו להזכיר עוד את דברי הד״ר ראובן בירר מסופיה במכה״ע Selbst Emancipation. המקרה אנה ליד ה׳ בירר להתודע לגוטליב ולדבר אתו פא״פ כששה חדשים לפני מותו. „כאשר באנו לדבר על אדות הדרך אשר יבור לו גוטליב ברבות הימים, כה יספר הד״ר ב„ וכאשר הצעתי לפניו לצייר את תלאות היהודים ומצוקתם בימי האינקוויזיציה בספרד, ענני הצייר: בכל לבי הנני להקדיש מעתה את כל ציורי לדברים אשר בתולדות היהודים יסודם וגם טובה מאד בעיני הצעתך, אם כי לצייר ציור כזה, אשר יתאר תלאות היהודים בספרד, נחוצות הכנות רבות וגדולות, אך אנכי לא אחת מהן ומפניהן לא אבעת. בקיץ הבא אלך מאדרידה ואבקר גם ערים אחרות בספרד ופורטוגאל, למען אוכל לראות בעיני את אשר עלי להראות לכל באי עולם. אולם לעת עתה יש את נפשי לצייר את תמונות, אסתר המלכה, אחשורש ומרדכי היהודי“.

איש מהיר במלאכתו זה, היה גם מהיר בטבעו, כאשר גדלה תשוקתו בחכמת הציור, כן גדלה גם מדת חומו. המין היפה לקח מאז את לבו. בדבר הזה היה דומה להמשורר Heine ויאהב להתהלך עם הנשים, וחדשים לבקרים החליף

לצייר ציור גדול בשם: „קאזימיר המחוקק חקים ליהודים״, אך חבל על הציור הנכבד הזה, אשר לא הספיק לגמרו, כי תקפה על גוטליב בעת ההיא יד המחלה, מחלת האהבה, אשר נדבר עוד עליה ואשר כעש אכלתהו והביאהו עד שערי שאול. וכן היה גם גורל יתר הציורים אשר החל לצייר בימים ההם. ואלה הם 1) „גרוש המוירים מגראנאדה״; 2) „עלמה עבריה״, תמונת מלכה בספור „היהודים באנגליה״ אשר ריכארד לב־הארי הצילה ממות; 3) „ברכת הרב, נער עברי, מלא רגשי יראה וכבוד יבא עם אביו אל הרב לקחת מאתו את ברכתו והרב יפרוש עליו את כפיו בענות־חן. מתמונות גדולי ישראל מעשי ידי גוטליב, עלינו להזכיר עוד את תמונת הר״ר ווארמאן ז״ל, חבר לבית הנבחרים באונגאריה, ותמונת הר״ר יצחק קוראנדא ז״ל, אשר בהיותו עוד בווין צירם על היריעה לאות תודה על חסדם אתו.

מלבד כשרונו הגדול ופעולתו על שדה חכמת הציור, מלבד אשר נתן כבוד לעמו והוד והדר שוה על אחיו בני אמונתו בסלותו את המסלה לציירים יהודים בימיו ובדורות הבאים, לקחת לחמר פרקים מחיי עם ישראל בעבר ובהוה, למתוח עליהם חוט של חן וחסד, ולטעת מיפיפותו של יפת באהלי שם, ומלבד אשר בציוריו וביחוד בציורו „היהודים בביהכ״נ״ הקדיש שם שמים ברבים, מלבד כל אלה הצטין ע״ד גוטליב במדות טובות ונעלות כי לב טהור ברא לו אלהים ורוח נדיבה סמכתהו. כאשר נמוטו רגלי אביו יצחק, כי נהפך עליו גלגל מסחרו ואבד את הונו בענין רע, לא יכל גוטליב להבליג על יגונו ורוחו הציקה לו מאד, כי אביו ידע מחסור, וישת עצות בנפשו במה להושיע לבית אביו ולחלצהו מן המצר, ובעת ההיא הציג על המערכת באחת מערי אורפה הגדולות את ציוריו הנפלאים וירבו קופצים עליהם וימכור אחד מציוריו בכסף מלא עשרת אלפים רו״כ ויקדיש את כל הסכום הזה לאביו ולהקמת הריסות בית מסחרו. פתגם היה שגור בפיו „אם קוצים כסוחים הם מנת גורלך, קבלם באהבה, אצבע אלהים הוא; הן גם שושנה תפרח בין החוחים״, את המשא הזה נשא על בני עמו הנאנחים והנגשים בגולה אשר כבן נאמן חזה להם אחרית טובה ומאושרה. וכן גם בנוגע

לפני מצבתו עודנו בחיים חייתו. עד עתה לא אוכל עוד לבאר לנפשי פשר הדברים האלה וסבתם. יש אשר מבלי משים וגם נגד רצוננו נאלצים אנחנו להקשיב ל„בת קול" אשר כמו נגיד תצוה עלינו, ואנחנו אסירי יד ורצון נגד רצון מלאכיה, עושי שליחותיה..."

עוד הפעם שב גוטליב למינכן, כי קרא לו אחד ממוכרי ציורים ותמונות שם, כי יצייר שנים עשר ציורים לקוחים מהספר „נתן החכם" לליסינג. וגם פה הראה את ידו הגדולה והכמתו הרבה לצייר ציורים מחיי היהודים. הציורים האלה, אשר כל המבקרים מלאו פיהם תהלתם, נושאים עליהם הותם תכנית חיי עמי הארץ בימים הקדמונים. אך רוחו לא נתן דמי לו. והפעם ערגה נפשו לרומי ולשכיות חמדתה, להשביע בצהצחות עינו מציורי רפאל וגדולי הציורים אשר מאז מעולם היו. בעזרת ה"ר יצחק קוראנדא ראש עדת ישראל בווין הצליח חפצו זה בידו ויסע לרומי עיר הקודש לצירים כמיכו למחמדים וינחל שם כבוד ותפארת, וגדולי צירי דורנו מאטיקה ושימיראדצקי חלקו לו כבוד במלא חפנים ויעתרו לו עתרת נשיקות בהתאסף צירים רבים על המשתה אשר עשו לכבוד מאטיקה בבאו לבקר את רומי. את הגיתו, מקום משכן היהודים ברומי, בקר גוטליב לעתים לא רחוקות, וכה יספר באחד ממכתביו: „פה יגורו באהבה ושלום, אחוה ורעות צאצאי היהודים, אשר נרדפו לפנים על צואריהם מהאפיפיורים צוררי נפשם. מה מאד שמחו לקראת בואי, כאשר נודע להם כי עברי אנכי ומציר ציורים, ויקראוני לביתם ויכבדוני מיינם הטוב אשר שמן חלקם בו וכו'". כליותיו תעלוזנה ועצמותיו גיל תחגורנה בראותו כי אחיו אהובים ונכבדים שם עתה בעיני עם הארץ. „באזני שמעתי, כה יספר, איך יהודים הסובבים בבתי המשתה בסחורותיהם על כתפם קראו באזני הנאספים: „קנו מאתנו סחורה, כי בני ישראל אנחנו!"... על פי עצת מאטיקה שב גוטליב בראשית שנת 1879 לקראקא למען כלות את הציור הגדול „ישוע לפני תלמידיו", אשר החל בהיותו עוד ברומי לעסוק בו. בקראקא, בירת קאזימיר הגדול, המלך החסיד אשר בצלו ראו אבותינו מנוחה כי נעמה ואשר חקים טובים וישרים חקק להם, החל גוטליב

בלבי, כי אין עוד גדר חיץ ביני ובין עם הארץ והפשי הנני לנפשי מעקת העבותים והגדרים המבדילים בין איש לאיש ובין אח לאחיו, הלא כלנו בני אב אחד אנחנו ואל אחד בראנו. אך אחד מחברי הדאיב מאד את לבי כי לא חשך מרוק וכלמה פני, באשר ממי יהודה יצאתי ויכנני חרפת הגוים, רמש רוחש, אשר הרשות ביד כל איש לשופני עקב וכי עלי להודות ולשבח כי ירשני לזחול בעפר ואפר. כשמעי את הדברים האלה נדמה לי כי נתפוצצו מיתרי לבי וכי הפצע אשר מכבר נרפא שב להיות למכה טריה; זאת היא המכה והחבורה אשר זה אלפי שנים היתה בעינה בגוף עם ישראל ואשר לא זרה ולא חבשה מאז ועד היום, והרימותי את ידי אז ונדרתי נדר להקריב כחי ואוני לעמי האמלל, ובאשר כל המקרה ההוא קרני לעת צאת השנה התעוררו בי זכרונות ימי נעורי, זכרונות מבית הכנסת בעיר מולדתי וצירתי את הציור הזה, ועוד יבואו ציורים מציורים שונים אשר יוסדו על אדני קורות בני ישראל ודרכי חייהם״.

על שאלתי ע״ד המצבה, אשר הציב לו בעודנו חי, ענה כדברים האלה: „אין בפי די מלים להשיב על השאלה הזאת, וגם כשאני לעצמי, לא אוכל לבאר לי סבת הדבר. הנה בעת עבודתי הייתי במצב רוח לא אדע אכנהו. לפעמים דמיתי, כי צללי אנשי בני משפחתי, אשר כבר מתו, שבו הנה מארצות החיים ויסבוני ויחנו עלי כדור ובעיניהם — עיני מתים — אלי הביטו וכמו התחננו: החיינו! וצירתי אפוא אחדים מהם מפי זכרוני ואחדים מפי תמונותיהם הפוטוגראפיות הישנות וכאשר יספתי לברא יש מאין וכאשר בכל פעם ופעם צבא האנשים אשר העברתי כבני מרון שבו לתחיה על היריעה, פן נתפעלתי מאד מרגשות נעלים לא אדע אכנם ואתאר גם את תמונתי בתוך. רעיונות שונים הסתבכו ועלו בראשי, כאשר האנשים האלה, אשר כבר מתו, כמו חי כמו חרון בי הביטו ואקרא: הן לא לעולם אחיה גם אני, הן ימי חיי האדם על האדמה ספורים הם, ואשוב אל האדמה אשר ממנה לוקחתי ואהיה כאחד האנשים ההם אשר כבר כלו מלחמתם עם פגעי הזמן ומקריו. והנה כמו יד נעלמה שלוחה אלי ותעבר בידי ובמצבעי על היריעה והשתוממתי למראה עיני ואעמוד לפני הכתובה הזאת, כאשר יעמוד איש

והעני אשר תקריבנה לקרבן כליל על המזבח לפני אלהי ישראל עשו עליהן רושם והכרת פניהן תענה בחן, כי עיפות הנה מעמל היום. והנה עוד מחזה נפלא, שם בביהכנ״ס אחורי השלחן יושב איש הדור בלבושו וספר תורה מקושט בידו ועליו איש צעיר לימים, לבוש כבן ארץ הקדם נשען בימינו בראשו על השלחן ובשמאלו ספר, מה מאד יחקיר יעמיק שאלה, ועיניו המפיקות זיו ומלאות נגה בתורת משה תביטנה. התדעו מי הוא זה העלם? הנה זה הוא משה דוד גוטליב! הנה זאת התורה, זאת השרידה, היחידה מכל מחמדינו מקדם תקח הפעם את לב הציר הגדול הזה וקרובה היא אל לבו במאד מאד, כאשר קרוב הוא אליה עתה בעמדו במקום הזה, וכאשר תקראו עוד את הדברים המרוקמים על כתנת המשי, אשר ספר התורה עטוף בה תוסיפו להשתומם ממראה עיניכם: „נדבה בעד נשמת הנפטר משה דוד בן יצחק גוטליב תנצ״בה.״ ומה הוא פשר החלום הזה ופתרונו?

הסופר הנודע נתן סאמואילי, אשר דבר את גוטליב פנים בפנים כשמנה חדשים לפני מותו יספר בספורו „שתי אבני זכרון״ כדברים האלה: „ויהי באחד מימי האביב היפים, ויקר לי המקרה לדבר את הציר הלאמי גוטליב על דבר ציוריו. מובן מנפשו, כי דברינו נסבו על צירי הציור הנפלא „היהודים ביוה״כ״ כי מי הוא זה אשר לא הרבה אז לדבר אדותיו? הגדתי לו כי ציורו מצא חן בעיני רואיו במאד מאד, וכי לב אחיו בני עמו יהגה תודות לו על אשר לקח לו לחומר תמונה מחיי היהודים, להראות לכל באי עולם בצבעים בהירים ונאמנים הגות לב היהודי, איך ישכח ביום הצום העשירי את אשר הרעו לו בני אדם ואת אויביו ומעניו ישלים בלבו ויכפר על עונותם נגדו. „אם באמת הפיק ציורי רצון אחי בני עמי, אז עלי להודות לאחד מחברי, תלמיד ביה״ס לציורים — ענה גוטליב — אשר בדברים מרים כלענה, אשר הכאיבו את לבי מאד, הזכירני כי יהודי אנכי. הנה בביה״ס מקום מקדש לחכמת הציור, בלב מלא היי־רוח ובראש הוגה דעות וחזיונות מעולם שכלו טוב, לא עלתה על לבי לזכור עוד, כי עברי אנכי וחשבתי אני ותרתי

בבנות; שם בגן תחת צאלים תשב על שן סלע ועל ידיה אהובה החוקר לכל תכלית, עיני יהודית השחורות כעורב תפיקנה יגון ואהבה בלי מצרים כאחת, ואוריאל הוא גם הוא מלא אהבה על כל גדותיו ומעיניו המפיקות גם הן דאגה חרישית יתנוצצו כידודי אש, כי יפי רעיתו וחנה יקחו את לבו ועומד הוא על ימינה לנצרה מכל רע ופגע. מסביב השלך הם ואין כל מפריע בעד מנוחתם...

וגם אלה הם הציורים אשר ציר בווין: „דמות דיוקנו הוא בלבוש ערבי", „המסחר בעבדים בקאירא", ועוד ציור גדול ונכבד בערכו, אך לא גמרו יען כי חזקה עליו בקשת איש חסדו ומטיבו, הר' יצחק קוראנדא, ראש עדת ישראל בווין, בעת ההיא להניח מקום זה לציר אחר להתגדר בו וטעמו ונמוקו עמו.

גם הציור הגדול והנפלא בציוריו, הציור „היהודים בביהכ"נ ביוה"כ", אשר לדור דורים יתנה תוקף גדולת ציורו, על ציורי העת ההיא יחשב. אמנם ציור נפלא כזה יוכלו לתאר רק ידי איש, אשר לב רגש לו להתפעל מצכון לחש בני עמו ביום הכפורים! מה רבו המחשבות ומה עצמו ההרגשות, אשר המשורר נפח באף האנשים האלה! מה נעלה היא יראת קדושת היום אשר על כל פנים חופפת; בביהכנ"ס אין פרץ ואין צוחה, פה יושב איש זקן עטוף בטליתו, אשר אך עד צואר יגיע ובעינים מפיקות יראה לנכחו יביט. שם איש כבן חמשים ישוח עיניו בהמחזור אשר לפניו, ועל פניו הלבנים ביום הצום הזה חקוקה מנוחה שאננה, מנוחה שהוא רוצה בה, בסור ממנו דאגת יום יום. ושם בירכתי הבית יושב איש אשר מצנפת שער (כמנהג גאליציה) בראשו ולפניו מחזור פתוח, ועל ידו נערו המתהדר במעילו החדש אשר קנה לו אביו לה„ימים הטובים", והנהו מעיר את אזן בנו לשמוע אל הרנה ואל התפלה. ועל היציע מסביב המון נשים תעמדנה אשה אשה על מקומה הנועד לה, פה אשת זקנה תשפוך שיחה בסדר התפלה הפרוש לפניה, ושם אשה צעירה לימים, אשר עוד לא נשאה בעול נפשה, תתיפה ותתהדר גם במקום שאין אנשים על כל שכנותיה, אשר לא כלן תשימנה במחזוריהן מעינן, כי כמעט פנה יום והשמש נטה לערוב והצום

ומה נפלא כי היוצר לקח לו לחמר לציורו הראשון מחיי היהודים רק את תמונות „הסוחר מויניציה" ובתו. אמנם רב הוא המרחק בין שילוק היהודי ובתו בת נעות המרדות, כרחוק מזרח ממערב וכרחוק יהודי מתבולל מיהודי לאומי אמתי. הזקן יחבק את בתו היחידה בעזבו אותה ללכת לריאלטא אל המשתה ולבו נבא לו דבר מר. עיניו מלאות תוגה ומפיקות דאגה לא רק לכספו ולזהבו, מעוז היהודי ומשגבו האחד ביום צרה, כי אם לבתו, אשר יצוה עליה לסגור את הבית אחריה:

„כי כבוד בת מלך פנימה,
לחשוך פניה מרק וכלימה,
ולהשמר מאנשי תוך ומזמה."

ובתו היחידה, אשר נפש אביה קשורה בנפשה ואשר על אהובה בן עם זר תעגב, תשחק בלבה, תלעג לאביה הזקן ותעזבהו לאנחות ותשכלהו את בתו ואוצרו ביום אחד. אמנם גוטליב השכיל לגול לפנינו תמונה לא חדשה, אך מעשים בכל יום יעידו עליה אמתתה, כי הנה בימי בכורי ההתבוללות בנים רבים כאלה ילדה היהדות לבהלה ורבות בנות תעשינה חיל כיסיקא בשעתה. הציור הזה מצא חן במאד מאד בעיני גדולי החכמים והנבונים וכלם מלאו פיהם תהלתו. על דברי אחד המבקרים אשר מצא חסרון בציור הזה, כי ידי יסיקה ארוכות יותר מדי, ענה גוטליב ואמר: לולא היו לה ידים ארוכות, כי עתה לא גנבה אוצר אביה ושמה בכליה...

גם במינכן לא ארכו ימי שבתו, רוחו המגביה עוף לא נתן דמי לו ולא נתנהו לשבת תחתיו במקום אחד ובעבור שנה לימי שבתו שם שב לעיר ווין.— אם גדולים ונעלים היו ציוריו במינכן, הנה ציוריו אשר יצאו מתחת ידו בווין, עלו על הראשונים עשרת מונים; אם כבר רכש לו שם כאחד הצירים הגדולים והמשכילים, הן פה יצאו לו מוניטון בעולם הציורים כמפליא לעשות במקצוע הזה וכאחד הגדולים אשר מאז מעולם היו. „אוריאל אקוסטו ויהודית", התמונה אשר ביפיה ובקסם השפוך עליה תקח כל לב רואיה נעשתה ונגמרה בווין. מה יפו פעמי בני ציון היקרים האלה! איך יתרפק הדוד על רעיתו היפת

אשר רוח ממרום אליו הערה לשית על עמו כבוד ותהלה, להשפיק בילדי נכרים ולקרא לעם זר עמי אתה. עד מהרה נוכח גוטליב לדעת, כי אל עקרבים הוא יושב פה בין התלמידים מבני עם הארץ אשר בעד כל כפר לא ישאו עונו הגדול, כי מִמי ישראל יצא ועל ברכי הורים עברים נחנך, וימררוהו וידריכוהו מנוחה, עד כי קצה בחיו ויאמר לעזוב את העיר הזאת אשר בתקות נעימות משכתהו אחריה וימצא בה אך באושים, ויואש מטובת כל עם פולין וינער חצנו ממנו, ולעיר מינכן המהוללה מקום שם ינהרו צִירים מכל אפסי ארץ, נשאהו רוחו. שם בבירת עם הבאוארים נגלו לפניו ארץ חדשה ושמים חדשים, ותקופה חדשה החלה גם בדברי ימיו.

איש כביר הרוח כגוטליב, בזרותו ממנו והלאה רעיון שוא אחד — הוא רעיון ההתבוללות — אשר לקח מאז את לבו הן יבקש ויתור אחרי רעיון אחר אשר יקח עמדתו וימלא כל חלל לבו הרחב כפתחו של אולם. והנה לאשרו מצא עד מהרה את שאהבה נפשו. דברי ימי עם ישראל להפרוּם. גרץ בשלל צבעיהם השיבו את לבו אל עמו ויפיחו בקרבו רוח חיים, רוח הכרת עצמו, רוח אהבה טהורה ונאמנה לעמו הנדכא והמורדף בלי חשך, אהבה שאינה תלויה בדבר, אהבה אשר בבשר וגידים, ברוח ונפש יסודתה. ולו מה יקרו ומה נעמו הליכות אבותינו בקדש, אשר נשאו בדומיה בשרם בשניהם, לשאת כל יד עמל ותלאה בעד אמונת אבות ודת־משה מורשה, ושבועת אמונים נשבע גם הוא לעבוד בעד עמו ולהקדיש מבחר כחותיו לדברים, אשר בהררי קדש, דברי הימים לבני עמו יסודתם. תקופה חדשה החלה בחיי רוח גוטליב ובהלך־נפשו ותקופה חדשה גם בציוריו ותמונותיו נראה הפעם.

נפלאת היא מאד, כי גוטליב לקח לו לטיפוס עברי בן שם, את תמונתו הוא, לבוש לפי טעם בן ארץ ערב, ומעתה כמעט בכל ציור עולה התמונה הזאת. תמונת „הישראלי" לבוש בגדי ערבי, היא הראשונה מהמין הזה. — ציור גדול ונכבד מאד „שילוק וְיסיקא" הוא גם הוא פרי התקופה ההיא. שילוק ויסיקא! מה רב צבא ההרגשות והרעיונות אשר שני השמות האלה יעירו בלב יהודי היודע ועד נפש בני עמו!

ביום ד׳ תמוז לשנת העברה, הוא יום 29 לחדש יוני הוסרה המסכה מעל המצבה אשר הוקמה על קבר הצַיר המצוין מוריץ גוטליב, אשר מת בדמי ימיו ביום 16 לחדש יוני 1879 ונקבר בקראקא. מעטים הם הקוראים אשר שמעו את שם המנוח ויודעים את פרשת גדולתו, חין ערכו הרב ואהבתו העזה לעמו, צור מחצבתו, אשר כמו אש היתה עצורה בעצמותיו, לכן נחשוב לדבר בעתו לספר מעט מתולדותיו ומעשי תקפו. — עיר דרוהוביטש בגאליציה הרתה וילדה את הצַיר גוטליב ועיר קראקא גדלה וחנכה אותו. עודנו באבו התנכר הנער כי לגדולות נוצר, כי רוח כשרון נפלא התנוסס בו, את העצים ואת האבנים ואת כל אשר ראו עיניו ציר בחרט על הגליון. כמלאות להנער שלש עשרה שנה הביאהו אביו לבית הספר לצירים אשר בלבוב וכעבור שלש שנים שנות למודו שם יצא מבית הספר הלבובי וילך ווינה למען הכנס שם להאקאדמיה לצירים־אמנים (מייסטער שולע), אשר לשמה וזכרה פחד ורחב לבו. בשקידה עצומה וחריצות יתרה עבד פה גוטליב את עבודתו, שמע בלמודים, אזן, חקר ודרש עד כי הצטין מאד בציוריו, אשר רבים ראו והללום. בעת ההיא ראה בבית השכיות בווין את הציור הגדול „רייטאן" המתאר פרק בדברי ימי־עם פולין, מעשה ידי הענק הגדול אשר בצירי דורנו Matejko ויתפעל מאד ממראה עיניו ומתבונות כפי מאטיקה, ונפשו גחלים להטה למראה שלל צבעי הציור הגדול הזה, עד כי גבר אמר לעזב את ווין וכל שכיות חמדתה ולבא לקראקא ולשתות בצמא את דברי האמן הגדול אשר אלה לו. בשנת 1874 בא לקראקא ויחל לבקר ביה״ס המצוין, אשר התנהל תחת השגחת מאטיקה. אל פרק העת ההיא יחשבו הציורים והתמונות מדברי ימי עם פולין מעשי ידי גוטליב להתפאר. העת ההיא, תקופת התבוללות אחינו בעם הארץ בעצם תקפה, היתה מוכשרת ביותר להעיר בלב גוטליב רעיון־רוח לתת חילו לאחרים ולמנוע כבוד מעמו, אשר כמעט לא ידעהו, באשמת החנוך הרע, מנת חלקם של רוב אחינו בגאליציה. אך לא לעולם חסן השקר ולא לאיש כגוטליב,

מצבת זכרון.

תולדות הצַיָר

משה דוד בן יצחק המכונה מוריץ גוטליב ז"ל,

(נולד בחדש אדר שנת התרט"ז ונפטר כ"ה סיון התרל"ט.)

מאת

בנימין כהנא שפירא.

(המחיר מְקדש לטובת החברה „שפת אמת" בקראקא)

(נדפס ב„המגיד החדש" שנת תרנ"ג).

קראקא

בשנת תרנ"ג לפ"ק

בדפוס ר' יוסף פישר.

Szkic biograficzny

ARTYSTY-MALARZA

MAURYCEGO GOTTLIEBA

(urodzonego 21 lutego 1856 — zmarłego 16 czerwca 1879.)

skreślił

BENJAMIN SPIRA.

(Czysty dochód przeznacza się na rzecz stowarzyszenia „Sfas Emes“ w Krakowie).

KRAKÓW

Drukiem Józefa Fischera, — Nakladem autora.

1893.

מצבת זכרון.

מצבת זכרון.

תולדות הצַיָר

משה דוד בן יצחק המכונה מוריץ גוטליב ז"ל,

(נולד בחדש אדר שנת התרט"ז ונפטר כ"ה סיון התרל"ט.)

מאת

בנימין כהנא שפירא.

(המחיר מֻקדש לטובת החברה „שפת אמת" בקראקא)

(נדפס ב„המגיד החדש" שנת תרנ"ג).

קראקא

בשנת תרנ"ג לפ"ק

בדפוס ר' יוסף פישר.

77